

גיליון מס' 545 פרשת שמות
תשפ"ד שנה שתיים עשרה

גליון זה יוצא
לזכות ולרפואת
יצחק נח בן תהילה צפורה
לרפו"ש בתושח"י
תנצב"ה

דברי שי"ה

ממזן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

בבעלי אסופות - במצות חינוך

שאינו קטן מניח תפילין אפילו יודע לשמור גופו, והפרי מגדים הקשה על זה ממה שאמרו (סוכה מ"ב א') קטן יהודע לשמור תפילין לוקח לו תפילין, ומה ענין אביו לכאן, הרי כבר גדול הוא, ומה ענין חינוך בגדול, ועיין ביאור הלכה (סוף סי' ל"ז) שהקשה דכבר ברך ברוך שפטרני ונפטר מחינוך, אבל י"ל דבאמת גם בגדול איכא מצות חינוך על אביו בדברים שאין יכול לעשות בעצמו, ואמנם כשנעשה בר מצוה מברך אביו שפטרני מעונשו של זה עיין מגן אברהם (סי' רכ"ה סק"ה) והיינו משום שאין אביו נענש על מה שאין הבן מתנהג כראוי כיון שהוא בר דעת בעצמו ועל דעת עצמו הוא עושה, אך מ"מ מה שאין ביד הבן לעשות י"ל שחייבו רבנן לאביו לעשות לו, ולפי"ז כ' ליישב איך מחנכים קטן שיגדיל באמצע ספיה"ע, הרי לא משלים המצוה בקטנותו, דבאמת בזה הקטן מחויב גם להשלים עמו המצוה שהתחיל לחנכו. (אוצרות של חינוך)

חיוב הסבא בחינוך נכדיו

נשאל רבינו, האם מוטל על הסבא לחנך את נכדיו מדין בני בניו הרי הם כבנים, והעירו בשבט"ת מהרש"ם (ח"ח סימן ל"ג) דן אם הסבא יכול לברך ברכת ברוך שפטרני בבר מצוה של נכדו, והשיב רבינו, מצוה על הסבא ללמוד תורה עם בניו ובני בניו, וזו הלכה מפורשת בשולחן ערוך י"ד הלכות מלמדים (סימן רס"ה ס"ג) כשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו, אמנם דין זה אמור במצות תלמוד תורה, ואאמרו"ר הקה"י זצ"ל סבר דמצוה זו היא לעולם והיה לומד עמי עד פטירתו, ועדיין לא שמענו לענין דין חינוך בשאר המצוות אבל עדיין גם לא מצאנו הפוך. (שם).

והשיב רבינו דיתכן דאף אם בחיוב חינוך הפרטי לא חייב הסבא [בפרט לרש"י שאין חיוב באינו מצוי אצלו], אבל בחינוך הכללי גם אבי האב חייב, וכפשוטה דקרא כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ובני ביתו ואחריו והיינו שיהא המשך לושמרו דרך ה', גם בני ביתו ואחריו, דזה מצות חינוך מה"ת, ורק בחינוך הפרטי שהוא מתקנתא דרבנן בזה י"ל דרק האב חייב. (שם עמוד תשצ"ג סכ"ו), וכתב רבינו, עיקר החינוך מה"ת שנא' למען אשר יצוה וגו' אבל פרטי המצוות הוא דרבנן (שם סכ"ו).

סדר חינוך הבנים בתלמוד תורה

אמר לי רבינו זצ"ל קטן יהודע לדבר מתחיל חיוב חינוך ללמוד עמו כדאי' בסוכה (מ"ב א'), ובשו"ע י"ד הלכות תלמוד תורה (סימן רמ"ה ס"ה) כ' הרמ"א, מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמוד תורה צוה לנו וגו' (דברים לג, ד), ופסוק ראשון מפרשת שמע (דברים ו, ד), ואח"כ מלמדו מעט מעט, עד שיהיה כבן ששה או כבן שבעה, ואז מולידו אצל מלמדי תינוקות. ואמר דמתחילה יש חיוב ללמוד עמו א - ב ואח"כ נקודות וטעמים, וכל זה בכלל מצות ת"ת, וראוי לברך עמו על זה בברכה"ת, ושילמד בגוף נקי וידיים נקיות [ואמר דאין ללמוד זה בט"ב כדן ת"ת], ואח"כ יש ללמוד עמו תנ"ך משניות ושי"ס, ואמר שעם בן א' גמר כל השי"ס לפני הבר מצוה, ועם כולם למד ששה סדרי משנה לפני הבר מצוה וחלק מהשי"ס, ואמר שהבחינות שהיה עושה להם זה חלק מהחיוב ללמוד עמהם כי מסייע ללימוד, ואמנם אמר שא"א מלימוד זה לדעת היטב אבל מועיל שיהיה להם מושגים בלימוד מה זה בורר ומה זה ברירה מה זה מגיס בהורא ומה זה מגיס השבת, העיקר שהענינים לא יהיו להם זרים, וגם ידעו היכן יש לחפש כל דבר. וחיוב זה ללמוד עמהם אין לו שיעור.

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסבור זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אונגל זצ"ל תנצב"ה

עורך: יצחק גולדשטוק

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☒ 053-3145900

במצות חינוך הכללית עוד לפני הגיעו לגיל חינוך

כתב רבינו בענין גיל חינוך, וז"ל, כ' המשנ"ב (סי' רט"ו סקט"ז) בשם הפמ"ג דקטן שלא הגיע לחינוך שמברך ברכת האכילה וכדומה שאין לענות עליו אמן, ומשמע שאסור לענות עליו אמן כמש"כ המשנ"ב (שם סקט"א) דהוי כברכה לבטלה ושאלוני הרי העולם אין נוהגין כן שמברכין עם תינוק ברכה ועונין אחריו אמן, והשבת"י שיש ב' מיני חינוך א' חינוך פרטי וא' חינוך כללי החינוך פרטי הוא כשהגיע הקטן לזמנים המנויים בסוכה (מ"ב א') ואז הקטן מחוייב מדרבנן בכל החיובים כגדול כתו' ברכות (מ"ח א') מלבד המצוה שיש על אביו לחנכו שע"ז מברך בבר מצוה ברוך שפטרני מעונשו אבל יש עוד חיוב כללי על אביו לחנכו וללמדו לפני שהגיע לחינוך כדי שידע איך לקיים המצוה לכשיגיע לחינוך וגדולה מזו מצינו בנזיר (כ"ט ב') שיש מצוה לחנכו בנזירות אע"פ שאין ראוי לנזור כמ"ש בנדרים (ט' א') כדי שידע איך להתנהג אם עודר בנזירות ולזה יש לאביו ללמדו ולהרגילו בכל דבר מצוה שידע מזה וזה אין לו קצבה ואין חייב לחנכו בכל פעם ואם אין לו פנאי אין חייב עתה בזה אלא שבכללות ידאג שהנער יעשה המצוות וידע איך לעשותם ויעשה עמו כמה פעמים ולפי"ז מה שאנו עונים אמן אחר התינוק הוא להרגיל הקטן וללמדו שצריך לענות אמן על ברכה ומש"כ הפמ"ג שאין לענות אמן על ברכותיו זהו כשאין הקטן שומע האמן ואין בזה משום חינוך, (אגרות וכתבים דרך אמונה סי' ק"ג, ועי' דעת נוטה ח"ב עמוד שי"ט).

חינוך קטנים בברכת ענט"י וציצית וספיה"ע

נשאל רבינו זצ"ל, האם יש להקפיד ולא ליטול ידים בברכה לקטנים שאינם אוכלים כשיעור הראוי לברכה, דבגדול בכה"ג פטור מברכה כמבואר בשו"ע (סי' קנ"ה סעיף כ"ג), והשיב, משום חינוך יכולים לברך כיון שדרך אכילתם בכך, (תשובה בס' הקטן והלכותיו עמוד י"ט אות א'). וכמו כן כתב רבינו דהמנהג לברך עם קטן על ציצית אף שאין בה שיעור הראוי לברכה משום חינוך (שם עמוד כ' סי"ב וביאר בתשובה בדעת נוטה ח"ב סי' תר"א דהיינו מדין חינוך הכללי), וכן לענין ספיה"ע יש לחנכו משידוע לדבר אף שאינו מבין דחינוך הכללי להתרגל יש גם בזה, (מועדי הגר"ח סי' קנ"ז קנ"ח).

חינוך הוא בהגיע הקטן לדעת שיבין איך עושים המצוה

נשאל רבינו זצ"ל, דבמשנה בחגיגה (ב' א') אי' דלב"ש קטן היכול לרכב על כתפי אביו חייב בראיה, והיינו משום חנוך כמפורש שם בגמ', והנה תינוק שכזה עדיין לא מבין כלום, ולא יודע שהיום רגל, ולא שזה עזרה, ואמאי חייב בקטן כזה שאין בו דעת לחנכו, וגם לב"ה דבעיניו קטן שהולך ואוחז באביו עדיין אינו מבין כלום ענין המצוה, וכן קשה בדברי הרמב"ם דקטן שידוע לאכול כזית פת צריך לחנכו במצוה ומפורש בסוכה (מ"ב ב') שהוא עדיין אינו מבין ומבחין בין צרור לאגוז, ובודאי שאינו מבין שיש כאן מצוה, והשיב רבינו זצ"ל, א"צ להבין, רק לדעת שזה צריך לעשות, ונשאל ממש"כ הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ב אות י') דחנוך קטן במצות בעינן שיהא בר הבנה שיש לפניו מעשה מצוה, והשיב, ההבנה שזה צריך לעשות מקרי שידוע מצוה. (שם תשובה י"א ב').

חובת חינוך עד איזה גיל

נשאל רבינו זצ"ל, עד איזה גיל של הבן מחוייב האב לחנכו, האם החיוב נפקע כשנעשה בר מצוה, והשיב, כבר כתבתי בזה בחיבור על מסכת תפילין (פרק ד' ד"ה וקטנים) דבאמת גם בגדול יש מצות חינוך על אביו בדברים שאין יכול לעשות בעצמו, כגון ליקח טלית ותפילין שאין בידו לקנות ביום שהגדיל מיד ובה אמרנו ליישב מה שכתב בעל העיטור, הובא להלכה ברמ"א (א"ח"ח סוף סי' ל"ז)

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4310

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצ"ל!

מזור שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - השבועות הבאים בעזה"י:

המושך רבני ישיבת לונז'א בפתח תקוה

פרשת וארא - האון רבי משה עוזר (ובנו הג"ד אליעזר) | פרשת בא - המשיגה האון רבי אבא גרוסברד

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

מנן רה"י הגרא"מ שך זצ"ל (ט"ז חשוון תשס"ב)

מרנן הסטייפלער והרב שך זכר צדיקים לברכה

ברכת הסנדק

כאשר נולד בנו הצעיר של רבינו, רבי יצחק שאול שליט"א, כיבד רבינו את הרב שך בסנדקאות. לימים כאשר גדל הילד והיה לאיש, בא בברית הנישואין, ולא נפקד בזרע של קיימא. רבינו שלח את בנו שייך לרב שך, היות והיה סנדק שלו יש לו לברך אותו שייפקד. ואכן הוא בירך וכעבור תקופה קצרה רעייתו נפקדה בפרי בטן.

שינויי נוסחאות ברמב"ם

רבינו היה משתדל להביא בכל ספריו מדברי רבו שבספרי אבי עזרי. ולפעמים היה אף מעיר בדבריו.

פעם עיין רבינו ב"ליקוט שינויי נוסחאות" שברמב"ם מהדורת ר' שבתאי פרנקל, ולפתע אמר: הנה כעת נתייבשה לי קושיא חמורה, אבל זו לא קושיא שלי אלא של הרב שך בספרו אבי עזרי, ועל פי גירסא אחת ב'שינויי נוסחאות' קושיא מעיקרא ליתא.

והוסיף ואמר שהרב שך לא היה ניחא ליה מהשינויי נוסחאות שהכניסו ברמב"ם, אבל מסתבר שלנוסחא כזו אפילו הרב שך היה שמח..

'מגיע לו'

באחד הימים ניגש הרב שך אל רבינו וביקש ממנו שיעתיק לו את ההערות שכתב מרן החזון איש על גליונות הספר 'אבי עזרי'.

רבינו אכן הלך בהזדמנות הקרובה וביקש מהחזון איש רשות להעתיק את הגליונות. תיכף אמר לו החזון איש, "תעתיק לו את הכל, ואפילו אם יקח לו הרבה זמן, מגיע לו!!!" (מריב גדליהו הוניגסברג)

הרב שך בשנותיו האחרונות.

בימינו נראה נאמנו ר' יחזקאל אסחייק, ובשמאלו ר' חנניה צולק

'חד מבני הישיבה'

סיפר רבינו שדרכו של רבו הרב שך להזכיר בשיעורים הרבה מרביתו הגדולים, דודו הגדול מרן רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בעל אבן האזל, וממרן הגאון ר"ז הלוי מבריסק זצ"ל. אירע פעם, ומסר שיעור שם מחידושי רבי איסר זלמן, מבלי להוסיף על דבריו כלום.

פעם אחת, חידש הרב שך בענין 'מתעסק', ורבינו כבחור צעיר העיר לו הערה על הדברים. דבריו מצאו חן בעיני הרב שך, והוא רשם את הדברים בספרו (אבי עזרי, הלכות איסורי ביאה) בשם "חד מבני הישיבה". ראה גם בשיח השדה חלק ג' מסכת כריתות י"ט ב'.

דין לדרמן כדין ישיבה

סיפר בעל המעשה: הוצע לי לשמש כשליח ציבור בבית הכנסת 'לדרמן' בימים הנוראים, התלבטתי אם להסכים, היות ודעתו של מורי ורבי מרן הרב שך היתה שכן תורה צריך להתפלל בימים נוראים במנין של "ישיבה", ולא בבית הכנסת אזורי. עליתי להיוועץ בדעתו.

מיד כאשר שמע הרב שך את השאלה, הוא השיב לי: "לדרמן? הרי ר' חיים מתפלל שם, יש למקום ההוא דין כמו ישיבה..."

הרב שך עם רבינו בכינוס ציבורי. בשמאל נראה ר' שמואל אפשטיין ז"ל

עיצה מול סנדק שאינו הגון

היה מרגליה בפומיה דרבינו פעמים רבות לחזור על העיצה שנתן הרב שך בברית מילה.

והענין, שפעמים רבות היו באים לרבינו בשאלה שנולד בשעה טובה בן זכר, ומפני הכבוד צריכים לכבד בסנדקאות סבא או אבא שאינו ירא שמים או שאינו שומר מצוות כדן, ואי אפשר לפגוע בו ולתת הסנדקאות לאדם אחר. והיה אומר משמו של הרב שך שיבקשו מאדם נוסף ירא שמים שיעמוד בצד התינוק, והוא יסייע לסנדק שהתינוק לא יפול וכדו' ויגביה קצת התינוק מן הצד, וממילא יוצא שההוא סנדק ולא מי שיושב על הכסא.

'אלעזר מנחם מן'

אחרי הסתלקותו של הרב שך התבטא רבינו:

הנה יש טעות אצל הרבה אנשים, שחושבים שאם קוראים לתינוק על שמו של צדיק, יש מזה תועלת לצדיק, וזה לא נכון, כי אמנם יש בזה מזכרת לנפטר אבל אינו מביא לו תועלת. אבל - יש בזה טובה לר' הנוול שהוא זוכה להיות קרוי על שם הצדיק.

וחבל שיש הרבה שקוראים רק אלעזר מנחם בלי שמו השלישי 'מן', כי אינו שם נאה להם, ואם כן ממילא כבר חסר קצת בשם של הצדיק.

מרן הרב שך (משמאל) משוחח עם רבינו

קריאת שמע בלא ציצית

פעם שהה הרב שך בבית החולים, ורבינו הגיע לבקרו.

שאל אותו הרב שך: כתוב בגמרא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. ומה הדין מי שקורא קריאת שמע בלא שיש על גופו ציצית?

ושתק רבינו מפני כבודו ואמר שאינו יודע. ולכשיצא אמר, בטח התכוין שאענה את דברי התוספות בברכות ("יד ב' ד"ה ומנח) שבטלית לא שייך דבר זה, כי כל החיוב ציצית מתחיל כשיש לו בגד עם ד' כנפות. ועין משנה ברורה (סימן כ"ד סק"ג) שכתב כן גם על טלית, אך אינו מעיקר הדין, אלא רק על פי קבלה.

במסירת השיעורים בישיבה

רבינו שמע שיעורים על מסכת כתובות מפיו של מרן הגרא"מ שך זצ"ל, וסך כל התקופה ששמע שיעורים ממנו היה כשנה וחצי, והיה רגיל לתאר כי התלמידים אהבו את שיעוריו שהיו מלאי חיות וריחת דאורייתא, ונמשכו אחריו מאוד. לעומת רבנים אחרים בישיבה, הרב שך היה מאפשר לשאול בשיעור והבחורים נהנו מכך.

אירע פעם אחד התלמידים שאל קושיא חזקה במהלך השיעור, והרב שך הודה מיד כי השאלה חזקה וצודקת, ובמילא הוא חוזר בו ממה שאמר, והפסיק את השיעור, וטרח לומר באוזני הבחורים כי הוא טעה בדבריו, וכי הצדק עם הבחור שהפריך את דבריו.

רבינו, שהיה אז בחור צעיר התפעל מהנהגתו זו, וסיפר בשעתו את הדברים באוזני דודו מרן החזון איש, אשר שיבח מאוד את מעלת ה"אמת" של הרב שך. דרכו של הרב שך לא היתה אז סוגה בשושנים, ההצלחה היתה לו לרועץ. חלק מצוות הנהלת הישיבה חששו מהצלחתו, והרב שך נתבקש לעבור למקום אחר. אלא שכאשר נודע הדבר לבחורים הם רתחו מאוד והעבירו מכתב בין תלמידי הישיבה בו נרשם כי אם לא יחזירו את הרב שך לישיבה, נעזוב כולנו את הישיבה!!! בין הבחורים החותמים היה גם רבינו.

הנהלת הישיבה שחששה מאוד, שיגרה שליח דחוף אל מרן החזון איש להתייעץ איתו מה לעשות, ותשובתו היתה, שאין להם מה לדאוג אף בחור לא יעזוב את הישיבה, וכך אכן היה...